

KAD AR 50 BALSĪM IR PAR MAZ ... JEB SĪVĀ CĪŅA PAR UZVARU

Ieskats Valsts prezidenta ievēlēšanas procesa vēsturē

Dr.iur. Dace Šulmane

Latvijā līdz šim Valsts prezidenta vēlēšanas ir notikušas vienpadsmit reizes. Spriežot pēc Saeimas sēžu stenogrammām, vissīvākās un ilgstošākās balsošanas cīņas notikušas, kad Valsts prezidenta amatu 1927. gada 8. aprīlī ieguva Gustavs Zemgals (daudzskārtēji balsojumi trīs sēdēs), kā arī 1930. gada aprīlī, kad augsto amatu izcīnīja Alberts Kviesis (daudzi balsojumi trīs sēdēs). Kā redzams no stenogrammām, daudzi no balsojumiem 1930. gadā ir bijuši stipri līdzīgi (galvenie konkurenti – A. Kviesis un P. Kalniņš). Tomēr vairākkārt Valsts prezidenta ievēlēšanas process noticis ļoti operatīvi, t.i., vienā balsojumā (J. Čakste 1922. gadā, A. Kviesis 1933. gadā, G. Ulmanis 1996. gadā, V. Viķe-Freiberga 2003. gadā, V. Zatlers 2007. gadā). Dažkārt Valsts prezidenta atkārtošana ievēlēšana ir bijusi tik pašsaprotama, ka pat oficiālā amata kandidāta vārds nav nosaukts, kā, piemēram, I. Ūdre, sākot Saeimas ārkārtas sesijas pirmo sēdi 2003. gada 20. jūnijā, uzrunāja klātesošos: „Prezidijs ir saņēmis vienas kandidatūras pieteikumu. Vai ir vēl kāda cita kandidatūra? Citu kandidatūru nav.”¹

Tāpat nav bijis ārkārtējs izņēmums, ja Valsts prezidenta kandidāts pats atsauc savu kandidatūru. Šķiet, ka Latvijas vēsturē visspilgtākais šāds gadījums ir Jāņa Pliekšāna – Raiņa lēmums noņemt savu kandidatūru turpmākai cīņai par augsto amatu, pamatojot to šādi: „Tā kā pirmā balsojumā neesmu dabūjis absolūtu balsu vairumu, tad uz Sociāldemokrātiskas strādnieku partijas Saeimas frakcijas priekšlikumu noņemu savu kandidatūru uz Valsts prezidenta amatu.”² Atjaunotās Latvijas laikā savu kandidatūru ir atsakuši, piemēram, Sandra Kalniete (2007. gadā) un Raimonds Pauls (1999. gadā). 2015. gada Valsts prezidenta vēlēšanās ir iespējamās dažādas kombinācijas, lai nonāktu līdz nepieciešamajai 51 balsij, un tomēr savā ziņā mierina doma, ka Latvijas politiskajā vēsturē jau veiksmīgi pārdzīvoti dažādi ievēlēšanas scenāriji. Ne vienmēr ilgs un sarežģīts ievēlēšanas process nozīmē neveiksmīgu prezidenta izvēli. Ne vienmēr nākamā Valsts prezidenta ievēlēšana vienā balsojumā nozīmē skaidru, pamatotu un sabiedrībai izprotamu ievēlēšanas procesu.

¹ Latvijas Republikas 8. Saeimas ārkārtas sesijas pirmā sēde 2003. gada 20. jūnijā. Saeimas sēžu stenogrammās. Arhīvs. Pieejams: www.saeima.lv [skatīts 26.05.2015.].

² Latvijas Republikas II Saeimas I sesijas 2. sēde 1925. gada 6. novembrī. Pieejams: <http://periodika.lv/#searchResults:simpleQuery=saeimas%20stenogrammas> [skatīts 26.05.2015.].

³ Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas ziņojums (Sergejs Dolgopolovs): “Saskaņā ar Valsts prezidenta ievēlēšanas likuma prasībām Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija likumā noteiktajos termiņos saņēma deputātu iesniegumus par trīs Valsts prezidenta amata kandidātiem – par Sandras Kalnietes, Valda Zātlera un Aivara Endziņa izvirzīšanu Valsts prezidenta amatam” 2007. gadā politiskā līmenī tika izvirzīti arī citi amata kandidāti: M. Riekstiņš (Tautas partija) un K. Pētersons (LPP/LC), bet Saeimas sēdē tika nosaukti tikai oficiāli pieteiktie amata kandidāti.

Valsts prezidenta vēlēšanu datums	Izvirzītie Valsts prezidenta amata kandidāti	Vēlēšanu balsojumi / rezultāti	Ievēlētais prezidents
*1922. gada 14. novembris	Jānis Čakste – Demokrātiskā centra, Latgales darba partijas un Jaunzemnieku savienības frakcija	J. Čakste: par – 92, 6 – atturas	 Jānis Čakste
1925. gada 6. novembris	Jānis Pliekšāns – Rainis – Sociāldemokrātu frakcija <i>Pēc pirmās balsošanas kārtas Sociāldemokrātu frakcija Raiņa kandidatūru noņēma.</i> Kārlis Ulmanis – Latviešu zemnieku savienības frakcija Jānis Čakste – Demokrātiskā centra, Jaunzemnieku savienības, Latgales demokrātu, Latgales darba partijas frakcija	1. balsojums: Rainis – 33 balsis, K. Ulmanis – 32 balsis, J. Čakste – 29 balsis, atturas – 1 2. balsojums: J. Čakste – 60, K. Ulmanis – 31, atturas – 3	 Jānis Čakste

Valsts prezidenta vēlēšanu datums	Izvirzītie Valsts prezidenta amata kandidāti	Vēlēšanu balsojumi / rezultāti	Ievēlētais prezidents
1927. gada 5. aprīlis	Pēteris Juraševskis – Saeimas deputāti J. Breikšs, A. Evans, O. Nonācs, M. Gailīts un J. Trasuns Alberts Kviesis – deputāti A. Klīve, A. Briedis, J. Blumbergs, H. Dzelzīts, H. Celmiņš, V. Rubulis, A. Dzenis, A. Eglīts, G. Milbergs u.c.	1. balsojums (V sesijas 19. sēde) P. Juraševskis – 41, A. Kviesis – 44, atturas – 10 2. balsojums P. Juraševskis – 41, A. Kviesis – 45, atturas – 9 3. balsojums A. Kviesis – 45, atturas – 51	 Gustavs Zemgals
1927. gada 7. aprīlis	Alberts Kviesis – deputāti A. Klīve, A. Briedis, H. Celmiņš u.c. Voldemārs Zamuels – deputāti O. Nonācs u.c.	4. balsojums (V sesijas 20. sēde) A. Kviesis – 43, V. Zamuels – 44, atturas – 10 5. balsojums A. Kviesis – 47, V. Zamuels – 47, atturas – 3 6. balsojums A. Kviesis – 43, V. Zamuels – 43, atturas – 11 7. balsojums A. Kviesis – 47, F. Vesmanis – 39, atturas – 11 8. balsojums A. Kviesis – 44, F. Vesmanis – 47, atturas – 6 9. balsojums F. Vesmanis – 45, atturas – 5 10. balsojums (V sesijas 21. sēde) G. Zemgals: par – 73, pret – 23, 1 tukša aploksnē	
1927. gada 8. aprīlis	Alberts Kviesis – deputāti A. Klīve, A. Briedis, H. Celmiņš, K. Ulmanis u.c. Fridrihs Vesmanis – deputāti A. Rudevics, J. Celms, R. Dukurs, R. Bīlmanis		
1927. gada 8. aprīlis	Gustavs Zemgals – deputāti J. Breikšs, J. Trasuns, P. Juraševskis		
1930. gada 8.–9. aprīlis	Alberts Kviesis – Zemnieku savienības frakcija Pauls Kalniņš – Sociāldemokrātu frakcija Ernests Miezijs – O. Jankus	1. balsojums (V sesijas 27. sēde): P. Kalniņš – 36, A. Kviesis – 47, E. Miezijs – 6, atturas – 6 2. balsojums: P. Kalniņš – 32, A. Kviesis – 47, E. Miezijs – 5, atturas/pre – 11 3. balsojums: P. Kalniņš – 33, A. Kviesis – 46, atturas – 11 4. balsojums: A. Kviesis: par – 49, pret – 42 5. balsojums (V sesijas 28. sēde): P. Kalniņš – 36, A. Kviesis – 46, atturas/pre – 9 6. balsojums: P. Kalniņš – 36, A. Kviesis – 48, atturas/pre – 7 7. balsojums: A. Kviesis: par – 49, pret – 41, atturas – 1, nederīga zīme – 1 8. balsojums (V sesijas 30. sēde): P. Kalniņš – 35, A. Kviesis – 47, atturas – 9 9. balsojums: P. Kalniņš – 36, A. Kviesis – 47, atturas – 9 10. balsojums: A. Kviesis: par – 55, pret – 34, atturas – 2	 Alberts Kviesis
1933. gada 4. aprīlis	Alberts Kviesis – Zemnieku savienības frakcija Miķelis Bite – Strādnieku un zemnieku frakcija Pauls Kalniņš – Sociāldemokrātu frakcija	A. Kviesis – 52, P. Kalniņš – 25, M. Bite – 9, atturas – 10	 Alberts Kviesis
1933. gada 7. jūlijs	Gunārs Meierovics – apvienība "Latvijas ceļš" Aivars Jerumanis – Kristīgo demokrātu savienības frakcija Guntis Ulmanis – Latvijas Zemnieku savienība	1. balsojums: G. Ulmanis – 12, A. Jerumanis – 14, G. Meierovics – 35, nederīgas zīmes – 2, pret visiem kandidātiem – 16 2. balsojums: G. Meierovics (atsauc savu kandidatūru), G. Ulmanis – 46, A. Jerumanis – 10, nederīgas zīmes – 3, pret abiem kandidātiem – 20 3. balsojums: G. Ulmanis: par – 53, pret – 26 (kopā 79 vēlēšanu zīmes, bet pārējo statuss stenogrammā nav precizēts)	 Guntis Ulmanis

Valsts prezidenta vēlēšanu datums	Izvirzītie Valsts prezidenta amata kandidāti	Vēlēšanu balsojumi / rezultāti	Ievēlētais prezidents
1996. gada 18. jūnijs	Ilga Kreituse – Demokrātiskās partijas Saimnieks frakcija Imants Liepa – frakcija "Latvijai" Alfrēds Rubiks – deputāti Bartaševičs un Lujāns Guntis Ulmanis – Latvijas Zemnieku savienības, Kristīgo demokrātu savienības un Latgales Demokrātiskās partijas frakcijas	I. Kreituse – 25, I. Liepa – 14, A. Rubiks – 5, G. Ulmanis – 53	 Guntis Ulmanis
1999. gada 17. jūnijs	Anatolijs Gorbunovs – frakcija "Latvijas ceļš" Arnis Kalniņš – Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas frakcija Vaira Paegle – Tautas partijas frakcija Jānis Priedkalns – apvienības "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK frakcija Raimonds Pauls – Jaunās partijas frakcija	1. balsojums: A. Gorbunovs – 21, A. Kalniņš – 14, V. Paegle – 24, J. Priedkalns – 17, R. Pauls – 24 2. balsojums: A. Gorbunovs – 21, A. Kalniņš – 14, V. Paegle – 24, J. Priedkalns – 17, R. Pauls – 24 3. balsojums: A. Gorbunovs – 23, V. Paegle – 25, J. Priedkalns – 17, R. Pauls – 32 4. balsojums: A. Gorbunovs – 22, V. Paegle – 24, R. Pauls – 23 5. balsojums: V. Paegle – 24, R. Pauls – 33, pret visiem kandidātiem – 20. R. Pauls noņēma savu kandidatūru 6. balsojums: I. Ūdre – 12, V. Birkavs – 21, V. Viķe-Freiberga – 50+1? (V. Viķes-Freibergas ailītē tika nosvītrots vārds "Vaira" un daļa no uzvārda – trīs burti no uzvārda daļas "Viķe") Nolemts atkārtot balsojumu: V. Viķe-Freiberga – 53, V. Birkavs – 20, I. Ūdre – 9	 Vaira Viķe-Freiberga
Plkst. 21.00	Vaira Viķe-Freiberga – Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas, apvienības "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK un Tautas partijas Saeimas frakcijas Valdis Birkavs – Saeimas frakcija "Latvijas ceļš" Ingrīda Ūdre – Jaunās partijas Saeimas frakcija	V. Viķe-Freiberga: par – 88, pret – 6, nederīgas – 2 vēlēšanu zīmes	 Vaira Viķe-Freiberga
2003. gada 20. jūnijs	Vaira Viķe-Freiberga <i>Stenogrammā nav atrodams, kas kandidatūru izvirzījis.</i>		
2007. gada 31. maijs	Sandra Kalniete – Jaunais laiks <i>Savu kandidatūru oficiāli atsaukusi 25. maijā.</i> Valdis Zatlers – TP, ZZS, LPP/LC, TB/LNNK Aivars Endziņš – Saskaņas centrs ³ <i>Stenogrammā nav atrodams, kas kandidatūras izvirzījis.</i>	V. Zatlers: par – 58, pret – 40 A. Endziņš: par – 39, pret – 59	 Valdis Zatlers
2011. gada 2. jūnijs	Valdis Zatlers – "Vienotība", Par labu Latviju Andris Bērziņš – deputāti Jānis Vucāns, Iveta Grigule, Aivars Dronka, Kārlis Seržants un Staņislavs Šķesters	1. balsojums: V. Zatlers: par – 43, pret – 55 A. Bērziņš: par – 50, pret – 48 Nederīga – 1 vēlēšanu zīme Pret visiem kandidātiem – 5 vēlēšanu zīmes 2. balsojums: V. Zatlers: par – 41, pret – 56 A. Bērziņš: par – 53, pret – 44 Nederīgas – 2 vēlēšanu zīmes Pret visiem kandidātiem – 3 vēlēšanu zīmes	 Andris Bērziņš